

Pastirček Orenček.

Povest. — Spisal Josip Vandot.

7.

Vkljub močnemu dežju se je splazil tisto noč Gregorjev hlapec Joz okoli županove hiše, ki je stala sredi vasi ob glavni cesti. Premočen je bil že do kože, a vendar se je še splazil na vrt in je splezal na široko in visoko hruško. Obsedel je na veji, pa je gledal pozorno skozi okno v razsvetljeno sobo. Notri je videl župana, tri tuje ljudi in Zakrajnikovega hlapca Melharja. Pravil je Melhar nekaj, in ostali štirje so ga pozorno poslušali. »Biriči so,« je zamrmral Joz in je stisnil pest. »Res so biriči. Kaj ni oni dolgi mož birič Kolbelj? Je, pa je ... Kaj neki delajo? In kaj dela uni potuhnjenec pri njih?«

Joz je ušibal, a ni mogel nič ugeniti. Mislil je, da so prišli biriči lovit fante, da jih vtaknejo v vojaško službo. A Joz je imel v sosedni vasi brata. In za brata se je bal; bal, da ga ne vlové biriči. Zato pa je tudi vohal okrog županove hiše, da bi izvedel nakane biričev. Že tri večere je vohunil okrog voglov, a brez uspeha.

Nocoj je pa videl Joz natanko biriče v županovi hiši. Govoril je Melhar, in biriči so ga poslušali. »Kaj dela Melhar pri njih?« je ušibal Joz. A tedaj je odšel Melhar. Hipoma je ugasnila luč. Joz je čepel še nekaj časa na hruški. Potem je pa splezal na tla in je krenil mimo hišnega vogla. A tedaj ga zgrabijo hipoma močne roke in ga podero na tla. Še preden se Joz zave, je bil že zvezan na rokah in na nogah. Dasi je bil Joz močan kot medved, vendar ni mogel raztrgati močnih vezi. Neznane roke so ga prijele, in dva neznana moža sta ga odnesla v vežo. Pri svitu svetilke je spoznal Joz mestne biriče, ki so se mu režali v obraz.

»A, ti vohuniš tu okrog hiše?« je dejal dolgi birič, ki se je imenoval Kolbelj. »Čakaj, čakaj, ptiček! Ti že pokažemo. V ječo te denemo, da se malo posušiš do jutri zjutraj, ker si ves moker.«

Pa so ga prijeli in ga nesli na konec veže, kjer so imeli zapore. Joz je molčal in je le tupatam zaškrtnil z zobmi. Prinesli so ga v ozko izbico in ga položili na tla. Prerezali so mu vezi. Zaprla so se vrata, in Joz je sam ostal v temi. »Da bi jih!« je zaškrtnil in pričel dirjati po izbi gorindol. Zatoхло je bilo v celici, in Joz se je komaj oddihoval. Neprestano je dirjal sempatja. Sam ni vedel, kako pozno je že. Pač se mu je dozdevalo, da mora biti že proti jutru. Vkljub temu pa, da je bil premočen do kože, mu je vendar postalo vroče. »Da bi mogel vsaj okno odpreti,« je zamrmral. Za hip se je zamislil in je zamrmral: »A kaj! Odpreti, ali ne odpreti — meni je to vse eno.« Stopil je na prste in je dregn timer naglo s pestjo v okence. Zazvenelo je glasno, in kosi debelega stekla so padli šklendrajóč na cesto.

Svež, čist zrak se je usul v zatoхло celico. Jozu so se dvigala prsa, in z veliko zlastjo je udihaval zrak vase. »Hvala Boгу, da sem se do-

mislił tega,« je dejal polglasno in je stopil tik okna. Dolgo je stal tam in je poslušal, kako šumi in žubori dež zunaj. Okrog njega se je razgrinjala črna, nepredorna tema, da ni videl niti svojega prsta pred očmi . . . Naenkrat pa je zaslišal šum v veži; zaškripala so vrata, in Joz je slišal natanko, kako je stopil nekdo na cesto. Gledal je pozorno v črno temo, in tedaj se mu je zazdelo, da se premikajo pod oknom tri črne postave. Začul je polglasno govorjenje in razločil je vsako besedo.

»Vražji dež!« je zagodrnjal nekdo zlovollno. »Kakor miši bomo mokri. Le verjemita mi, da dež ne poneha ves dan.«

»Ne jezi se,« se je oglasil drugi. »Prav je, da dežuje. Boljšega vremena si ne moremo želeli. Ujeli bomo ptička kar igraje. Ej, kje se bo nas nadejal ob takem vremenu?«

»A kaj naj storimo s Kosmačevimi?« se je oglasil tretji, in Joz je spoznal po glasu biriča Kolbeljna. »Ali še vesta, kako nedolžno in nevedno se je delala Kosmačevka? Kaj storiti? Ej, ujamemo tega ptička, tega Jerneja, ki se tako lepo skriva v brlogu. Kaj? Ujamemo ga še danes in ga pripeljemo Kosmačevki pred nos: Hej, teta, ali ga vidite? Kaj?«

Birič Kolbelj se je posmejal in je stopil od okna. »Pojdimo,« je dejal potem resno. In Joz je začul spet nagle koreke, ki so se oddaljevali vedno bolj in so kmalu utihnili sredi noči. Spet je zavladala tišina, in čulo se je samo šumljanje in žuborenje dežja.

Joz je stal še vedno kraj okna. Po glavi so mu šumele biričeve besede, in ni si jih mogel raztolmačiti. Kaj naj pomenijo? O čem so govorili biriči? O Kosmačevki je govoril Kolbelj in o Jerneju. Lovit gredo nekoga, ki se skriva pod gorami, to je gotovo. A kdo je tisti nesrečni skrivač, ki ga zajamejo danes biriči? Po njihovih besedah bi sodil, da je to Kosmačev Jernej. Toda to je nemogoče. Jernej je pri vojaki, daleč, daleč od doma.

Joz je zmičnil z glavo. Vsedel se je na prično in je premišljeval. Toda kar naenkrat je skočil na noge; kajti hipoma mu je postalo vse jasno. »Strela gromska!« je izpregovoril v strahu. »Jerneja gredo lovit. Pobegnil je od vojakov, pa se skriva v skalovju. Zaloté ga — kakor gotovo je danes srede jutro, zaloté ga . . .«

Strah je prevzel Joza. Domislil se je Kosmačevega Jerneja, ki sta si bila prijatelja. Rad je imel Jerneja, in hudo mu je bilo, ko se je poslovil od njega. Večkrat je mislił nanj in je ugibal, kako se mu kaj godi pri vojaki . . . Zdaj pa je izvedel od biričev, da se skriva v planinah. Nekdo ga je moral izdati. Ubogi Jernej, ki te zasačijo danes in te odvedejo zvezanega? — Toda, ali ga morajo ujeti? Joz vé za njihovo pot in Joz bi lahko obvestil Jerneja. Toda kako? Zaprt je v temni ječi, in izhoda nikjer . . . In Joz prične hoditi v svojem nemiru po sobi gorindol. Misel za mislijo se mu utrinja . . . Krči pesti in mrmra nerazločne besede. Naposled pa obstane pred durmi. Zgrabi kljuko in potrese vrata z vso močjo. A vrata se ne ganejo.

»Kaj naj storim?» zahrope Joz. »Ujamejo ga, še preden se zdani. In jaz vem za vse to, pa ga ne morem rešiti... Gorje mi, gorje!«

Kakor besen se zapodi Joz po ozki celí. Plane proti oknu in za-grabi za omrežje. Upre se ob zid, in mišice na rokah so mu napno krče-vito, da misli, da se mu strgaajo zdajpazdaj. A vendar ne odneha, ampak se upre še močnejše. Joz je imel moč v svojih mišičastih rokah, moč, da bi se ne ustrašil medveda. A vendar je čutil, da ne more izdreti železnega omrežja. Curkom mu že teče znoj z obraza, in na dlanih ga žge, kot bi se mu bila zajedla rja v meso. A vendar ne odneha. Še bolj se uprè ob zid in potrese omrežje. In tedaj se usuje kup zida in prahu nanj. Kakor bi trenil, se zvrne Joz na tla. Toda ni zaječal, ampak vzkliknil radostno: v rokah je držal izdrto omrežje. Oddahne se in skoči naglo na noge. Vrže omrežje na tla in se splazi urno skozi odprtino. Zunaj na prostem ne pomišlja dolgo, ampak jo ubere po cesti skozi vas. Deževne kaplje se mu usipajo v obraz; toda on se ne zmeni za to. Beži naprej in naprej in se ustavi šele pred Kosmačevo hišo.

Težko sopeč stopi pod okno in potrka na steklo. Posluša — in tedaj zasliši razločno, kako je zašumelo nalahko v izbi. Naglo se odpre okno, in prikrit ženski glas ga vpraša razburjeno: »Ali si ti, Jernej?«

»Ni Jernej — jaz sem, Joz,« odgovori fant in se težko oddihne. »Veste, teta! Hitite! Jerneja so šli biriči loviti... Hitite, teta!«

»Sveta Mati božja!« zakliče žena prestrašena. Prime se za glavo. »Kaj govoriš, Joz? Kaj si rekel?«

»Ne mudite se, teta,« sope Joz. »Rešite Jerneja! Pred pol ure so ga šli loviti... V ječi sem slišal vse. Ravno pod oknom so govorili. Nekdo je izdal Jerneja, pa so ga šli loviti... Hitite, teta! Drugače bo prepozno...«

»Sveta Mati božja, usmili se!« zatarna ženica. Obupno se obrne v izbo, pa zakliče: »Miha, Andrej! Kje sta pa, oh, kje sta? — Jerneja bodo ulovili... Bog pomagaj! Uklenejo ga in ustrele.« — Žena je begala po vsej izbi in v kolenih so se ji šibile noge. S tresočimi rokami je grabila obleko in se je hotela napraviti. Toda v svojem strahu je obrnila vse narobe. »Jernej, beži, beži, Jernej! Biriči gredo... Beži, Jernej, beži!«

Hipoma se odpró stranska vrata, in na pragu se prikažeta oče in sin. »Kaj je? Kaj je?« izprašujeta v skrbah. »Jerneja so šli loviti,« odgovori mati vsa zmedena. In solze se ji ulijejo po obrazu. »O, hitita! Ne pustita, da ga ustrelé...«

A oče in sin še ne razumeta. Tedaj pa zakliče skozi okno Joz: »Ne mudita se! Pred pol ure so šli biriči v gore. Po vašega Jerneja so šli. Nekdo ga je izdal... Hitita, kolikor moreta!«

Oče in sin sedaj razumeta vse. Naglo se obrneta in izgineta v čumnato. Čez nekaj trenutkov pa se vrneti popolnoma napravljena. Niti besedice ne izpregovorita. Naglo zbežita vun v noč. Ozreta se pod okno, da vidita Joza. A ni ga bilo več. Potem pa odhitita molče skozi vas.

Kosmačevki se je medtem posrečilo, da je oblekla jopič. Na noge si je nateknila coklje. Naglo je odprla vrata, pa je pohitela iz hiše za možem in sinom . . .

Bleda svetloba je šinila na zagorski svet. Še vedno je deževalo; toda ne več tako gosto kakor ponoči. Tiste črnikaste, zamazane megle, ki so objemale gore do podnožja, so se dvignile. Prav razločno so se že videle bele skale in srebrni sneg gori med razdrtimi grebeni snežnikov. Tuintam se je še vzpenjala kaka meglica, bela in čista kot ovčica, in je brzela od skale do skale, da se dvigne do neba. Vstajalo je jutro, in vse je kazalo, da poneha dež. Kajti vel je mrzel veter od severa — stepla sta se bila ponoči jug in krivec, in krivec je zmagal.

Kosmač in njegov sin sta spela urno po potu kraj belega proda. Do kože sta bila premočena, in obleka je kar opletala okrog njiju. A nista se menila dosti za to, ampak sta spela naglo naprej. Zavila sta preko brvi čez hrumeči, vsled deževja narasli gorski potok. Dospela sta do širne senožeti in sta krenila po ozki stezi ob robu senožeti.

»Bog ve, če so biriči že daleč pred nama?« se je oglasil Andrej. Oče je pogledal na mokra tla, pa je odvrnil: »Sledovi so še popolnoma sveži. Veš, do gozda še greva. Potem kreneva na desno in jih prehitiva.«

Izpregovorila sta tako in sta umolknila spet. Naglo sta hitela ob senožeti naprej in sta se vedno bolj bližala gozdu in hlevu, ki je stal na parobu. Že sta mislila kreniti mimo hleva, vštric njega sta bila že — tedaj pa se vržejo hipoma trije možje na nju.

»Biriči!« vzklikne Kosmač in obstane osupel. Sam ni vedel, kaj se je zgodilo z njim. Hipoma je ležal na tleh, zvezan na nogah in rokah. »Beži, Andrej!« je še hropel. »Biriči so me povezali . . . Beži, Andrej!«

Kakor blazen se je pa branil Andrej. Nanj sta se vrgla dva biriča. A Andreju je bilo samo do tega, da ubeži. Uren in priročen, kakor je bil, je sunil bliskoma prvega biriča v prsa s tako močjo, da je omahnil in telebil na tla. A kakor klop se ga je oklenil drugi birič. Bil je Kolbelj. Zaman je otepal Andrej okrog sebe; Kolbelj ga ni izpustil. Pa se je pobral tudi padli birič s tal. Šinil je k Andreju in mu je izpodnesel noge. Fant se je zgrudil na tla in je potegnil za sabo tudi Kolbeljna. In ni preteklo deset sekund, ko je bil zvezan tudi Andrej. Zaman se je opiral, da strga vezi.

Doli na nasprotnem koncu senožeti je pa stala tedaj stara ženica in je gledala na ves ta prizor. Hotela je zavpiti; toda glas ji ni šel iz grla. Samo z rokami je krilila in je iskala sape. Razločno je videla, kako so povezali biriči njenega moža in sina. Tudi smeh je slišala in besede, ki jih je govoril Kolbelj: »Hej, kaj vaju imamo, ptička?« Se je krohotal birič. »Hotela sta do Jerneja, kaj? Da bi ga svarila? No, no — le svarita ga le, saj zasluži!«

Pograbili so biriči Kosmača in ga zavlekli v prazen hlev in ravno tako tudi Andreja. Sedli so potem pred vrata. Iz malh so potegnili čutare in so pričeli piti.

»Bog se ju usmili! Ujeli so ju,« je izpregovorila ženica doli na senožeti, drgetaje na vsem životu. »Ujeli so ju, in Jernej je izgubljen... Kaj naj storim? Moj Bog, kaj naj storim? — O, da bi vedela vsaj za Jernejovo skrivališče!«

In Kosmačevka je sklepala roke in jih je vila v obupu. Vse prihodnje boli je že videla pred sabo, in groza jo je tresla. Videla je, kako uklepajo biriči njenega moža in oba sina ter jih ženó daleč, daleč. Sama bo pa ostala doma z obupom, bolestjo v duši... »Jezus Nazarenski, usmili se me!« so ponavljale njene brezbarvne, drgetajoče ustnice. »Usmili se me in ne daj, da omagam...«

Glasno so se pogovarjali biriči gori pri hlevu. Tuintam se je začul vesel in zadovoljen smeh, ki je vznemiril Kosmačevko še bolj. Kaj naj stori? Ali naj hiti naprej iskat Jernejovo skrivališče? Oj, saj ga ne najde sredi skalne divjine, nikoli ga ne najde! Zaman bo ves njen trud, zaman ves napor. Jernej je izgubljen, in nikoli več ga ne bo videla... In ženica je zastrmela nemo na tla. Po obrazu, prepadle in udrtem, so se ji ulile solze. Kaj naj stori? Kaj naj ukrene? — Pa se je zgenila kar naenkrat. Ozrla se je gor nad gozd, za katerim se je dvigal gol, rogljat vrh, in oči so se ji zasvetile.

»Orenček!« se ji je izvilo iz trpečih prs. Naglo se je obrnila, pa je hitela preko trave proti gozdu. Čutila ni več, da je stara. Navdajalo jo je upanje, in to upanje ji je lilo v utrujene ude novih moči. Dospela je do ozke steze, ki se je vila med mokrim grmovjem strmo navkreber.

»Orenček!« je zaklicala še enkrat. Potem pa je spela težko sopeč navkreber. Z drevja in grmovja so padale nanjo težke kaplje. Curljalo ji je še od obleke, in skozinskozi premočena ruta se je držala tesno njene glave. A ženica se ni zmenila za to. Hitreje, vedno hitreje je stopala kvišku in je sople težko... (Dalje.)

Le spavaj!

Rumeno listje z drevja pada,
od vseh strani k nam mraz leti,
a trop otožni drobnih pevcev
v toplejše kraje pet hiti.

Z gore pastir poganja čedo,
glasno v jesenski poje dan.
A tudi on utihne kmalu,
ko ga objame topli stan.

In ž njim utihne vsa narava,
miru, pokoja željna je.
Le spavaj sladko, da spomladi
zbudiš vsa prenovljena se.

Mokriški.

